

Јасмина Трајков,
Завичајни музеј Јагодина

УДК: 77.04(497.11)"18" ; 069.51:77.04(497.11)

ФОТОГРАФИЈЕ ФРАНЦА БАУБИНА ИЗ ЗБИРКЕ ЗАВИЧАЈНОГ МУЗЕЈА У ЈАГОДИНИ

Апстракт: У раду су анализирани фотографије Франца Баубина из збирке Завичајног музеја у Јагодини. Њиховим упоређивањем утврђено је да фотограф Молер, Француз, чији се боравак у Јагодини помиње у старијој литератури, заправо није постојао, већ да се ради о погрешно прочитаном имену Франца Баубина.

Кључне речи: фотографија, Завичајни музеј Јагодина, фотограф, Франц Баубин, Миленко Тимић

Након проналаска 1839. године, фотографија је стекла велику популарност, а одлуком француске државе да откупи сва права примене овог изума Луја Дагера (Luis Jacques Mandé Daguerre), сви заинтересовани могли су слободно да га користе.

Недуго после званичног објављивања проналаска фотографије пред француском Академијом наука у Паризу, *Магазин за уметност, књижевност и моду*, који је излазио на српском језику у Будиму, у броју од 5. априла 1839. године, упознао је српске читаоце са основним подацима о дагеротипији.¹ Ради се о првом успешном поступку за добијање трајне слике помоћу камере опскуре. Као подлога се користила сребрна или посребрена бакарна плочица, нарочито препарирана како би била осетљива на светлост, а након експонованости у камери опскури, слика се добијала низом сложених хемијских процеса.

Дагеротипија је у Србији први пут виђена 1840. године када је Димитрије Новаковић, трговац из Загреба, снимио један део Београда и снимак поклатио кнезу Михаилу Обреновићу.² Потом је Анастас Јовановић у јесен 1841. године покушао да направи дагеротипски портрет кнеза Михаила, али без успеха. Јосиф Капилери (Josif Kaprpilleri) је по свему судећи најранији путујући дагеротиписта који је радио на територији Србије. Његов први оглас датирани је у 1844. годину.³ Рад путујућих

дагеротиписта може се пратити у раздобљу од 1839. до 1855. године.

Упоредо са Дагером, бројни истраживачи су експериментисали на пољу фотографије, тражећи нове начине и подлоге за добијање трајне слике помоћу светлости или радећи на усавршавању дагеротипије. Овом техником добијала се изузетна слика на којој је видљиво мноштво детаља, али су њене главне мане биле висока цена, компликованост поступка израде и немогућност умножавања.

Први велики талас популаризације фотографије започео је увођењем колодијума. Назив му је дао француски хемичар Луј Менар (Louis-Nicolas Ménard, 1822 - 1901) који је 1846. године открио да се памук (нитроцелулоза) може отопити у мешавини етра и алкохола, при чему се добија вискозна густа течност. Када се осуши, колодијум оставља тврд, безбојан и провидан слој. Своју прву примену имао је у медицини, а први га је практично у фотографији 1851. године применио Фредерик Скот Арчер (Frederick Scott Archer, 1813-1857). Као подлога за наношење колодијума користило се стакло.⁴

Диздеријев (André Adolphe Disdéri) изум фотографије формата посетнице (carte de visite) из 1854. године обезбедио је масовну продукцију и могућност израде већег броја идентичних снимака. Он је користио фотоапарат са више објектива и на тај начин је на једној плочи добијао осам стаклених негатива.⁵ Готове фотографије димнзије 5,5 x 8,5 cm лепљене су на картон величине 6,5 x 10 cm. Ово је био први стандардни формат позитива у историји

¹ М. Тодић, Историја српске фотографије (1839-1940), Београд 1993, 18.

² А. С. Павловић, Прво сликање Београда дагеротипом и Димитрије Новаковић, Зборник Историјског музеја Србије, бр. 19, Београд 1982, 225-233.

³ Г. Малић, Деловање јеврејских фотографа у српској култури у XIX и XX веку, Годишњак града Београда, књ. LIII, Београд 2006, 116-118.

⁴ Исти, Слике у сребру, Београд 2001, 66-68.

⁵ М. Тодић, нав. дело, 41.

фотографије, а остао је у употреби до око 1914. године са мањим одступањем у димензијама.⁶

У Србију је формат посетнице дошао преко фотографа из Аустро–Угарске који су почетком шездесетих година XIX века почели да раде по Србији. Отварају се и стални фотографски атељеи, а први је покренуо Иштван Олдал у Новом Саду 1854. године. Две године касније у истом граду започиње рад и Ђорђе (Ђура) Кнежевић. Потом у Београду први стални атеље отвара Флоријан Гантенбајн (1861), а годину-две касније отворени су и атељеи Рихарда Мусила и Мирића, Христића и Книрша, и Анастаса Н. Стојановића.⁷ Пример Новог Сада и Београда следили су и други градови Србије, међу којима је и Јагодина. На основу досадашњих истраживања, сматра се да су први фотографски атеље у граду током осме деценије XIX века ортачки отворили Емануело Клар и М. Георгијевић.⁸

Судећи по фотографијама из збирке Завичајног музеја у Јагодини, почетком седамдесетих година XIX века, дакле нешто пре Клара и Георгијевића, у Јагодини је радио фотограф Франц Баубин. Извесни Француз Молер који се помиње као фотограф у Јагодини 1872. године, а на основу фотографије деце судије Миленка Тимића, заправо је лоше прочитано име Франца Баубина.⁹ Анализом Баубинових фотографија показаћемо да је заправо он фотографисао децу судије Тимића.

У збирци Завичајног музеја чувају се три истоветне фотографије на којима су деца Миленка Тимића, четири ћерке и син (сл. 1). Две старије девојчице седе, а око њих стоје њихове сестре и брат. У позадини се са леве стране назиру степенице са каменим стубом и решеткастом оградом иза којих је крошња дрвета.

Прва фотографија је димензија 8,4 x 9,7 цм и залепљена је на картон величине 11,5 x 12,5 цм.¹⁰ На реверсу је црним мастилом записано „*За успомену 1872 година 12 маја Јагодина*“. Испод овог налази се текст исписан графитном оловком, штампаним латиничним словима: „*Деца судије Миленка Тимића; Мица са братом*

и сестрама, Фотограф Француз Молер“. Овај текст је записан током друге половине XX века.

Друга фотографија је димензија 8,5 x 9,6 цм, а залепљена је на картон величине 10,1 x 12 цм.¹¹ У горњем делу реверса је истим рукописом и графитном оловком као новији текст на претходној фотографији исписано: „*Мица са братом и сестрама; 12. V 1872 Јагодина*“. Међутим, по средини реверса налази се следећи запис: „*Франц Баубин, Слика, Молер 1872*“. Овај запис исписан је графитном оловком, писаним ћириличним словима.

Трећа фотографија је димензија 8,6 x 9,9 цм и залепљена је на картон величине 10,9 x 12,6 цм.¹² На реверсу је записано графитном оловком, писаним ћириличним словима „*Син и ћерке Миленка Тимића*“ и испод овог записа стављен је знак питања. Ово је такође писано током друге половине XX века.

На основу свега би се могло закључити да су ове фотографије настале у Јагодини маја 1872. године и да је фотограф био Франц Баубин. Реч „молер“ која се налази на реверсу друге фотографије пре би се могла третирати као немачка верзија речи „сликар“, него као презиме фотографа.

Да је Баубин фотографисао децу судије Миленка Тимића може нам потврдити фотографија њихове мајке Љубице Тимић која је по свему судећи фотографисана у истом атељеу (сл. 2). У збирци Музеја чувају се две идентичне фотографије Љубице Тимић. Она седи са десном руком спуштеном у крило, а леву ослања о сточић на коме се налази велика саксија са цвећем. У позадини, лево, се поново, као и на фотографији деце, види степениште са каменим стубом и решеткастом оградом, као и крошња дрвета. На стубу чији је горњи део профилисан налази се камена ваза. Ова ваза се на фотографији деце не види јер је заклања глава девојчице. Реверсна страна картона једне фотографије је без потписа фотографа. На њему се само налази запис новијег датума писан графитном оловком: „*Љубица Тимићка; Франц Баубин, фотограф код Златнога Прага*“.¹³ Међутим, картон на коме је залепљена друга

⁶ Г. Малић, Слике у сребру, 183.

⁷ Б. Дебељковић, Стара српска фотографија, Београд 1977, 22 - 27; Г. Малић, Деловање јеврејских фотографа у српској култури у XIX и XX веку, 126.

⁸ Љ. Здравковић, Фотографија у Јагодини 1870-1941, Јагодина 1993, 7-11.

⁹ Нав. дело, 7-8.

¹⁰ Завичајни музеј Јагодина, Историјско одељење, збирка фотографија, ф. бр. 191-1.

¹¹ Завичајни музеј Јагодина, Историјско одељење, збирка фотографија, ф. бр. 191-2.

¹² Завичајни музеј Јагодина, Историјско одељење, збирка фотографија, ф. бр. 191-3

¹³ Завичајни музеј Јагодина, Историјско одељење, збирка фотографија, ф. бр. 252-2, број Централне књиге уласка (ЦКУ) 753/76. Димензије фотографије су 5,6 x 9,3 цм, а картона 6, 1 x 10, 3 цм.

фотографија поседује име фотографа и на аверсној страни у доњем десном углу и на реверсној.¹⁴ Натпис је одштампан црвеном бојом, на аверсу само име и презиме фотографа, латиницом: „*Franz Baubin*“, а на реверсу „*Franz Baubin, photograph von Prag; Франц Баубин фотограф, код златнога Прага*“. Испод и изнад текста, као и између натписа на немачком и српском налазе се флорални орнаменти (сл. 3).

Истоветан картон коришћен је и код фотографије Миленка Тимића, супруга Љубице Тимић. Миленко Тимић седи са рукама на крилу, а левом придржава шешир. Позадина је неутрална (сл. 4).¹⁵

На основу изнетих података може се закључити да су фотографије Љубице Тимић и њене деце настале у истом атељеу, дакле, Франца Баубина, а очигледно је да се код овог фотографа фотографисала цела породица. Овим би постојање извесног фотографа из Француске Молера који се нашао у Јагодини почетком осме деценије XIX века било негирано.

Колико је Баубин боравио у Јагодини за сада се не зна поуздано, али се чини да је 1874. године још увек био присутан. На то би указивала фотографија Ристе Димитријевића, шустера, датирана, према посвети на реверсу фотографије, 15. августа 1874. године.¹⁶ Фотографија допојасног портрета Ристе Димитријевића исечена је у облику овала и залепљена на картон димензија 6,3 x 10,5 цм на коме је одштампан декоративни оквир са геометријским орнаментом (сл. 5). На сличне картоне са одштампаним декоративним оквирима налепљене су и две овално изрезане фотографије Миленка Тимића¹⁷ (сл. 6 и 7), израђене са истог негатива као и већ поменути Тимићев портрет каширан на картон са Баубиновим именом. Стога би се могло закључити да су ове две фотографије, као и фотографија Ристе Димитријевића из Баубиновог атељеа.

Име Франца Баубина налазимо на још три реверса фотографија из збирке Завичајног музеја у Јагодини. Фотографија Петра Нушића, коњичког официра, датирана је 15. фебруара

1877. године, а посвета је писана у Крушевцу (сл. 8). На реверсу је штампано име фотографа: „Франц Баубин, фотограф из златног Прага: *Franz Baubin, fotograf in Serbien*“.¹⁸ На фотографији је цела фигура Петра Нушића који стоји испред неутралне позадине (сл. 9).

На преостале две фотографије налази се потпис Ф. Баубин и син Алберт, фотограф у Нишу, на немачком и српском. Обе фотографије имају идентичне црне реверсе са натписом у златној боји (сл. 10).¹⁹

Фотографија деце Миленка Тимића је у збирци Завичајног музеја једна од најстаријих датираних фотографија. Старија од ње је фотографија Михаила Аранђеловића из Јагодине, датирана, на основу посвете, августа 1870. године. На реверсу ове фотографије налази се име фотографа Аце Мијовића Крагујевчанина.²⁰ Име истог фотографа налазимо на реверсу фотографије на којој је Јованча Симић, трговац из Јагодине са супругом. Ова фотографија је веома оштећена, нема никаквог записа на реверсу на основу ког би се могла прецизно датирати. Поређењем са фотографијом Михаила Аранђеловића, могла би се датовати у исто време, око 1870. године.

Дакле, Баубин је фотограф који се, судећи према очуваним фотографијама задржао у Јагодини бар две године. Постоје тврдње да је он у Јагодини имао атеље „Код златног Прага“ и да га је након Баубина водила његова супруга Јуллијана Баубин све до краја XIX века.²¹ Ове наводе немогуће је проверити, а из времена након 1874. године није остала ни једна фотографија која би се могла приписати Баубиновом атељеу. Познато је да је у току осме деценије Баубин радио ортачки са Јосифом Гуелмином.²² Такође, постоје две фотографије Јулијане Баубин које указују на то да она током последње две деценије XIX века није живела у Јагодини. Посвета на једној од ове две фотографије исписана је у Нишу 1879. године. На реверсу фотокартона одштампано је „фотограф Франц Баубин Ниш“. Друга фотографија настала је 1899. године у атељеу

¹⁴ Завичајни музеј Јагодина, Историјско одељење, збирка фотографија, ф. бр. 252-1, ЦКУ 996.

¹⁵ Завичајни музеј Јагодина, Историјско одељење, збирка фотографија, ф. бр. 645-19., ЦКУ 996.

¹⁶ Завичајни музеј Јагодина, Историјско одељење, збирка фотографија, ф. бр. 283.

¹⁷ Завичајни музеј Јагодина, Историјско одељење, збирка фотографија, ф. бр. 306; Завичајни музеј Јагодина, Историјско одељење, збирка фотографија, ф. бр. 307.

¹⁸ Завичајни музеј Јагодина, Историјско одељење, збирка фотографија, ф. бр. 243, ЦКУ 595/25.

¹⁹ Завичајни музеј Јагодина, Историјско одељење, збирка фотографија, ф. бр. 313; Завичајни музеј Јагодина, Историјско одељење, збирка фотографија, ф. бр. 326.

²⁰ Завичајни музеј Јагодина, Историјско одељење, збирка фотографија, ф. бр. 310.

²¹ С. Ветнић, С. Марковић, Кинематограф у Јагодини 1897-1944, Јагодина 1996, 8.

²² Г. Малић, Деловање јеврејских фотографа у српској култури у XIX и XX веку, 134.

Алберта Ф. Баубина у Солуну.²³ Стога је мало вероватно да су крајем XIX века Франц Баубин или Јулијана Баубин још увек боравили у Јагодина.²⁴

Присутан је и проблем везан за назив атељеа „Код златног Прага“. У тексту на немачком језику на реверсу фотографије Љубице Тимић стоји „photograph von Prag“, а на српском „фотограф код златнога Прага“. Занимљиво је да на реверсу фоторафије Петра Нушића пише „фотограф из златног Прага“. Чини се да би се пре могло говорити о томе да је Баубин дошао из Прага, него да је имао атеље са таквим именом.

Овим текстом су само начета нека питања везана за рад Франца Баубина. Будућа, систематичнија истраживања требало би да више и прецизније расветле његову биографију. Тиме би се решиле непознанице везане за овог фотографа и дао несумњив допринос у проучавању историје фотографије у Србији.

²³ На ове две фотографије указао ми је господин Мирослав Александрић из Младеновца, на чему му се и овим путем захваљујем.

²⁴ У збирци Завичајног музеја постоји фотографија Јулијане Баубин коју је она поклонила пријатељици Ленки Константиновић, касније супруги Ђорђа Ђорђевића и мајци Марка Ђорђевића (ЗМЈ, Историјско одељење, збирка фотографија, ф.бр. 269). На овој фотографији нема имена фотографа нити било каквог датума, али се може претпоставити да је фотографисао Франц Баубин. Дакле, Јулијана Баубин је свакако живела у Јагодина раних седамдестеих година XIX века, али је, по свему судећи, отпутовала из града заједно са Францом Баубином.

Jasmina Trajkov
Regional Museum in Jagodina

Summary

**PHOTOGRAPHIES OF FRANZ BAUBIN FROM THE COLLECTION OF THE
REGIONAL MUSEUM IN JAGODINA**

The paper treats the matter of Franz Baubin, photographer from Prague, who had been living and working in Jagodina in the period between 1872. and 1874.

Some earlier researchers have believed, by wrong interpretations of some texts, that French photographer, so called *Moler*, had been living and working in Jagodina, in the mentioned period. But, by detailed researching, presented in this work, some new important facts are discovered. French photographer Moler has never been existed, but that was an wrong interpretation of Franz Baubin's name. Actually, "French photographer Moler" was Franz Baubin, photographer from Prague.